

ВІДГУК
офіційного опонента
професора кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
доктора економічних наук, професора ЛИМАР Валерії Валеріївни
на дисертацію КІРІЧЕКА Антона Руслановича на тему:
«Розвиток ринку засобів захисту рослин в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами. В сучасних умовах трансформації світової агропродовольчої системи особливої актуальності набувають питання забезпечення ефективного та екологічно безпечного використання засобів захисту рослин як одного з ключових чинників конкурентоспроможності аграрного виробництва. Посилення наслідків кліматичних змін, деградація земельних ресурсів, зростання чисельності населення та необхідність гарантування глобальної продовольчої безпеки обумовлюють підвищення попиту на сучасні засоби захисту рослин, здатні забезпечити стабільність урожайності та мінімізувати втрати сільськогосподарської продукції. За таких умов дослідження тенденцій розвитку ринку засобів захисту рослин набуває не лише економічного, а й стратегічного значення.

Для України актуальність цієї проблематики є особливо високою, оскільки аграрний сектор залишається однією з провідних галузей національної економіки, формуючи значну частку валового внутрішнього продукту, забезпечуючи валютні надходження та зміцнюючи продовольчу безпеку держави. Підтримання високої продуктивності сільськогосподарського виробництва безпосередньо залежить від ефективного використання якісного насіннєвого матеріалу, добрив і сучасних засобів захисту рослин, роль яких постійно зростає в умовах підвищення фітосанітарних ризиків та необхідності адаптації виробництва до нових кліматичних реалій.

Додаткової актуальності дослідженню надає євроінтеграційний курс України та необхідність гармонізації національного аграрного законодавства із нормативними вимогами Європейського Союзу. Реалізація стратегії ЄС «Від ферми до виделки», що є складовою Європейського зеленого курсу, передбачає суттєве скорочення використання хімічних засобів захисту рослин, зменшення пов'язаних із ними екологічних ризиків і поступову відмову від окремих діючих речовин, які становлять потенційну загрозу для здоров'я людини та навколишнього природного середовища. У зв'язку з цим українські агровиробники стикаються з необхідністю забезпечення відповідності експортної продукції європейським вимогам щодо максимально допустимих рівнів залишків пестицидів та використання дозволених діючих речовин. Водночас перехід до менш токсичних

або біологічних препаратів нерідко супроводжується збільшенням виробничих витрат, що впливає на собівартість продукції та рівень конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Не менш важливим чинником актуальності є специфіка функціонування внутрішнього ринку засобів захисту рослин, який характеризується високою конкуренцією між міжнародними корпораціями та вітчизняними виробниками, значною залежністю від імпоротної продукції, а також посиленням вимог державного регулювання у сфері реєстрації, сертифікації та контролю обігу препаратів. У цих умовах гармонізація регуляторної політики з європейськими стандартами та впровадження принципів інтегрованого захисту рослин стають необхідною передумовою забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

Водночас суттєвого значення набуває цифрова трансформація ринку засобів захисту рослин. Використання цифрових технологій відкриває нові можливості для моніторингу стану посівів, прогнозування розвитку шкідників і хвороб, оптимізації норм внесення препаратів та мінімізації екологічного навантаження. Для виробників і дистриб'юторів цифровізація сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень, вдосконаленню маркетингових стратегій, розвитку клієнтських сервісів та оперативному реагуванню на зміни ринкової кон'юнктури. Сукупність зазначених факторів визначає високу наукову та практичну значущість дослідження сучасного стану, тенденцій розвитку та перспектив функціонування ринку засобів захисту рослин в Україні в умовах євроінтеграції, цифрової трансформації та переходу до принципів сталого розвитку.

Обраний напрям дослідження відповідає пріоритетним напрямам наукової діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України та є складовою виконання науково-дослідних робіт університету. Дисертаційне дослідження здійснено в межах наукових досліджень кафедри економіки економічного факультету, яка є провідним науково-освітнім осередком у сфері аграрної економіки, управління розвитком аграрного сектору та забезпечення принципів сталого розвитку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Комплексне опрацювання матеріалів дисертаційного дослідження та аналіз наукових праць, опублікованих за його результатами, дають підстави стверджувати, що сформульовані автором висновки й практичні рекомендації відзначаються високим рівнем достовірності, наукової обґрунтованості та логічної послідовності. Їх переконливість забезпечується використанням сучасного й коректного методичного інструментарію, застосуванням адекватних методів наукового пізнання, а також опрацюванням репрезентативної та різнопланової джерельної бази.

Під час проведення дослідження та узагальнення його результатів автором застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили досягнення поставленої

мети та вирішення визначених завдань. Зокрема, методи аналізу та синтезу використано для дослідження теоретико-методичних засад функціонування ринку засобів захисту рослин; діалектичний метод – для обґрунтування методологічних підходів до розвитку державного регулювання ринку засобів захисту рослин в Україні; методи абстрагування та формалізації – для моделювання процесів трансформації світового ринку засобів захисту рослин з урахуванням специфічних факторів і закономірностей його розвитку. Метод анкетування застосовано з метою виявлення потреб і переваг споживачів, що формують попит на продукцію ринку засобів захисту рослин. Інструментарій стратегічного аналізу, зокрема SWOT-аналіз, PESTEL-аналіз, модель п'яти конкурентних сил Портера та аналіз життєвого циклу ринку, використано для оцінки впливу економічних, екологічних, соціальних та інших чинників на формування конкурентного середовища й тенденцій розвитку вітчизняного ринку засобів захисту рослин. Кореляційно-регресійний аналіз застосовано для оцінювання впливу макроекономічних та галузевих факторів на показники дохідності компанії Bayer. За допомогою аналітико-прогнозних розрахунків здійснено комплексну інтегральну оцінку сучасного стану та визначено перспективи розвитку ринку засобів захисту рослин в Україні. Метод системного аналізу використано при розробленні організаційно-економічного механізму функціонування ринку засобів захисту рослин, а метод логічних узагальнень – для обґрунтування структурно-логічної моделі його цифрової трансформації.

Інформаційну основу дослідження становили наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали фахових електронних видань, нормативно-правові акти України, Європейського Союзу та міжнародних організацій, офіційні статистичні дані, фінансова й корпоративна звітність компанії Bayer, результати проведеного анкетування, а також матеріали власних досліджень і спостережень автора.

Дисертація А. Р. Кірічека є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням. Усі сформульовані в роботі положення, висновки і рекомендації характеризуються високим ступенем достовірності, характеризуються належною аргументованістю та мають реальне практичне значення.

Новизна наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів, які виносяться на захист, полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів до визначення тенденцій і перспектив розвитку ринку засобів захисту рослин в Україні. Основними результатами дисертаційного дослідження визначено такі:

вперше розроблено комплексний методичний підхід до прогнозування перспектив розвитку ринку засобів захисту рослин в Україні шляхом створення інтегральної матриці, котра дозволяє виявити сильні й слабкі сторони за трьома групами факторів (технологічні, екологічні й регуляторні), на основі якої запропоновано три можливі сценарії розвитку

ринку засобів захисту рослин до 2030 року (оптимістичний, реалістичний, песимістичний), що дозволяють регулювати стратегію, бізнес-модель, політику та безпосередню діяльність усіх учасників ринку для ефективного й конкурентного його регулювання;

удосконалено:

- факторну модель формування попиту на засоби захисту рослин, яка розширює межі традиційної моделі, до якої входять ціна, рентабельність і обсяги виробництва, шляхом врахування впливу як економічних, так і техніко-технологічних (наявність (можливість залучення) техніки, сучасні технології, рівень кваліфікації працівників); агрокліматичних (кліматичні умови) та інноваційних факторів, які в сукупності дозволяють установити реальні драйвери попиту;

- механізм впливу суб'єктів ринку на український ринок засобів захисту рослин на основі результатів кореляційно-регресійного аналізу впливу макроекономічних і спеціальних аграрних показників на дохідність компанії та анкетування споживачів препаратів, шляхом структурування його у вигляді чотирьох взаємопов'язаних компонентів (імпортозалежності, інноваційного тиску, дистрибуційної інтеграції та адаптації до умов національного агросектору), що дозволяють не лише аналізувати частку ринку й обсяги реалізації, а й прогнозувати ефективність майбутньої діяльності та впливати на роботу конкурентів і потреби клієнтів;

- організаційно-економічний механізм функціонування ринку засобів захисту рослин за рахунок означення векторів багаторівневої взаємодії його суб'єктів; забезпечення поєднання на основі цифрової централізації організаційного, економічного, правового, інформаційного забезпечення; розширення функціоналу й принципів та розроблення форм для оцінки, що в сукупності сприяє підвищенню ефективності управління, збалансуванню інтересів усіх учасників та досягненню сталого розвитку ринку;

- структурно-логічну модель диджитал трансформації ринку засобів захисту рослин, яка об'єднує три складові (для виробників, дистриб'юторів і аграріїв) та базується на системній оцінці зовнішніх і внутрішніх драйверів, синтезує напрями і механізми цифровізації, що синхронізує й забезпечує ефективну взаємодію всіх учасників ринку, підвищує точність оперативного і стратегічного управління та оптимізує виробничі й комерційні процеси;

набули подальшого розвитку:

- підходи до класифікації пестицидів з позиції економічної доцільності планування і здійснення витрат на їх придбання й внесення, що, на відміну від діючих підходів, дозволяє не лише на основі виробничих потреб обирати технологічні процеси обробки сільськогосподарських культур, а й визначати фінансову раціональність вигод і витрат аграріїв при прийнятті рішень;

- парадигма державного регулювання ринку засобів захисту рослин України шляхом інтеграції екологічної, економічної й соціальної складових в єдину систему, яка дозволить реалізувати державну політику у векторі сталого розвитку на основі комплексного підходу, що об'єднує економічне регулювання ринку, інноваційні методи екологічного контролю й соціальні регламенти, та в сукупності дає змогу забезпечити відповідність українського законодавства міжнародним стандартам;

- підхід до визначення впливу світового ринку засобів захисту рослин відповідно до екологічних тенденцій, суспільних факторів та економічних ефектів за рахунок глобального співробітництва й інтеграції інноваційних технологій (біологічних, нано- й цифрових рішень) при розробленні нових видів пестицидів, які, на відміну від поширених нині препаратів, сприяють створенню ефективніших екологічних і економічних систем захисту рослин, що мінімізують негативний вплив у світовому масштабі;

- методологічна основа визначення сучасних тенденцій функціонування ринку засобів захисту рослин шляхом комплексної його оцінки за рахунок використання інструментів SWOT- і PESTEL-аналізу, аналізу п'яти сил Портера і життєвого циклу вітчизняного ринку, що дозволило сформулювати рекомендації, які сприятимуть продуктивному функціонуванню й розвитку бізнесу на ринку засобів захисту рослин в Україні в умовах сучасних викликів і невизначеностей.

Загалом, у своїй сукупності результати дослідження становлять ґрунтовний науково-прикладний базис для забезпечення розвитку ринку засобів захисту рослин в Україні.

Практична цінність результатів дослідження. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані за результатами дослідження, мають вагоме практичне значення для забезпечення ефективного функціонування ринку засобів захисту рослин України та вдосконалення взаємодії між його основними учасниками. Запропоновані науково-методичні розробки можуть бути використані виробниками та дистриб'юторами засобів захисту рослин для вдосконалення фінансової, маркетингової та інноваційної стратегій, адаптації бізнес-моделей до сучасних ринкових умов, а також для прогнозування тенденцій розвитку ринку та виявлення потреб споживачів. Для аграрних підприємств результати дослідження становлять практичну цінність під час прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень щодо вибору, придбання та ефективного застосування засобів захисту рослин. Водночас державні органи влади та профільні інституції можуть використовувати запропоновані підходи при формуванні та вдосконаленні регуляторної політики, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможного, екологічно безпечного та сталого розвитку ринку засобів захисту рослин в Україні.

Практичні результати дисертаційного дослідження знайшли впровадження у діяльності суб'єктів аграрного сектору та освітньому процесі, що підтверджує їх прикладну цінність

і можливість практичного використання. Зокрема, розроблені рекомендації щодо вдосконалення фінансової та маркетингової політики впроваджено в діяльність ТОВ «Агромілк», де вони використовуються при формуванні стратегічних напрямів розвитку підприємства.

Запропоновану структурно-логічну модель цифрової трансформації ринку засобів захисту рослин впроваджено в практичну діяльність ТОВ «Золоті Луки», де вона застосовується як інструмент розроблення та реалізації стратегії цифрового розвитку підприємства.

Удосконалений організаційно-економічний механізм функціонування ринку засобів захисту рослин, що передбачає розвиток багаторівневої взаємодії між його суб'єктами на макро-, мезо- та мікрорівнях, інтеграцію організаційного, економічного, правового й інформаційного забезпечення та використання цифрових інструментів як ключового елемента управління, використовується у практичній діяльності ФГ «ШЕФФ-АГРО».

Окремі результати дисертаційного дослідження впроваджено також в освітній процес кафедри економіки при викладанні навчальної дисципліни «Економіка підприємств агробізнесу» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка». Зокрема, у навчальному процесі використовуються розроблені підходи до класифікації пестицидів з позиції економічної доцільності їх застосування за такими критеріями, як вартість, рівень рентабельності, кількість обробок, тривалість впливу на виробничий процес та витрати на одиницю обробки. Це дає змогу оцінювати ефективність використання засобів захисту рослин не лише за традиційними виробничими показниками, а й за фінансово-економічними критеріями, що підвищує практичну спрямованість підготовки майбутніх фахівців.

Повнота висвітлення результатів дослідження в публікаціях. Основні положення і результати дисертаційного дослідження опубліковано у 7 наукових працях, з яких 3 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 4 тези наукових доповідей. Рівень наукових видань і системність викладу матеріалу в опублікованих працях відповідають чинним нормативним вимогам щодо апробації та висвітлення результатів дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, кожен з яких містить по три підрозділи, висновків, списку використаних джерел, що налічує 166 найменувань, та додатків. У роботі наведено 86 рисунків та 25 таблиць. Загальний обсяг дисертації становить 257 сторінок. Матеріали дослідження викладено логічно і послідовно, його методика повністю узгоджується з метою.

У першому розділі «Теоретичні засади функціонування ринку засобів захисту рослин» досліджено теоретико-методичні засади функціонування ринку засобів захисту

рослин та визначено, що сучасні засоби захисту рослин класифікуються за низкою ознак, зокрема за хімічним складом, об'єктами застосування, механізмом і характером дії, серед яких домінуюче місце займають пестициди та агрохімікати, використання яких забезпечує підвищення ефективності аграрного виробництва, однак потребує врахування їх екологічного та токсикологічного впливу. Обґрунтовано доцільність доповнення традиційної класифікації пестицидів економічною складовою, яка передбачає їх групування за вартістю, рівнем рентабельності, кількістю обробок, тривалістю впливу на виробничі процеси та витратами на одиницю обробки, що створює передумови для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень. Встановлено, що застосування засобів захисту рослин забезпечує захист посівів, підвищення врожайності, покращення якості продукції та економічної ефективності виробництва, водночас супроводжується екологічними й соціальними ризиками, що зумовлює необхідність пошуку оптимального балансу між економічними вигодами та екологічною безпекою. Доведено, що державне регулювання ринку засобів захисту рослин доцільно систематизувати за функціональними напрямками (імпорт, виробництво, використання, контроль і зберігання препаратів), а його подальший розвиток має ґрунтуватися на інтеграції екологічних, економічних і соціальних складових відповідно до принципів сталого розвитку та вимог європейського законодавства.

У другому розділі **«Сучасний стан ринку засобів захисту рослин в Україні»** запропоновано інтегровану факторну модель формування попиту, що поєднує економічні, агрокліматичні, техніко-технологічні та інноваційні чинники й забезпечує підвищення якості прогнозування потреб ринку, оптимізацію управлінських рішень аграрних підприємств, а також удосконалення виробничих, фінансових і маркетингових стратегій виробників та дистриб'юторів. Використання інструментів PESTEL-, SWOT-аналізу, моделі п'яти конкурентних сил Портера та аналізу життєвого циклу ринку дозволило сформувати комплекс практичних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності українського ринку засобів захисту рослин через адаптацію бізнес-стратегій до сучасних ризиків, розширення продуктового портфеля, удосконалення маркетингової політики, розвитку партнерства з державними та галузевими інституціями й підвищення ефективності управління персоналом. Дослідження діяльності компанії Bayer підтвердило її вагомий вплив на розвиток і трансформацію вітчизняного ринку засобів захисту рослин, що проявляється в активній інноваційній діяльності, співпраці з науковими установами та формуванні конкурентного середовища. Результати кореляційно-регресійного аналізу показали, що найбільший вплив на дохідність компанії мають валютний курс, валовий внутрішній продукт і площі посівів, що створює підґрунтя для прогнозування фінансових результатів та оцінювання перспектив розвитку компанії.

У третьому розділі **«Напрями вдосконалення ринку засобів захисту рослин»** для оцінювання перспектив розвитку вітчизняного ринку засобів захисту рослин запропоновано інтегральну матрицю, побудовану на основі технологічних, екологічних і регуляторних факторів, яка дала змогу визначити поточний рівень розвитку ринку, виявити його сильні та слабкі сторони, розрахувати комплексний інтегральний індекс і сформувати три сценарії подальшого розвитку (оптимістичний, реалістичний і песимістичний) із визначенням основних ризиків та інструментів їх мінімізації. Обґрунтовано удосконалений організаційно-економічний механізм функціонування ринку засобів захисту рослин, що базується на розвитку взаємодії між усіма його суб'єктами, інтеграції організаційного, економічного, правового й інформаційного забезпечення на основі цифрових технологій, визначенні ключових функцій, принципів та використанні спеціалізованих форм оцінювання ефективності й інформаційного супроводу ринку. Також розроблено структурно-логічну модель цифрової трансформації ринку засобів захисту рослин, яка комплексно поєднує внутрішні та зовнішні драйвери цифровізації, механізми впровадження цифрових технологій і очікувані результати для виробників, дистриб'юторів та аграрних підприємств, забезпечуючи синхронізацію їх взаємодії, підвищення ефективності виробничих, маркетингових і логістичних процесів та створюючи передумови для сталого розвитку ринку в умовах цифрової економіки.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження та наукові праці, в яких висвітлено основні його результати, повною мірою відповідають принципам дотримання академічної доброчесності, не містять фактів плагіату та інших порушень (самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Дисертація виконана державною мовою, її текст відповідає науковій стилістиці. У роботі цілком забезпечено комплексність і системність дослідження, що зумовило цілісність наукового викладу. Оформлення використаних джерел і посилання на них у тексті роботи здійснено відповідно до чинних стандартів.

Сформульовані в дисертації положення, висновки і пропозиції відзначаються логічною взаємоузгодженістю, аргументованістю та змістовною завершеністю.

Дискусійні положення та зауваження. У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційного дослідження А. Р. Кірічека, вважаємо за доцільне виокремити такі дискусійні положення:

1. На с. 39 автором запропоновано рис. 1.4. «Переваги і недоліки використання засобів захисту рослин». Вважаємо, що даний рисунок недостатньо повно висвітлює екологічні аспекти застосування пестицидів, зокрема, негативний вплив пестицидів на довкілля, включаючи забруднення ґрунтів і водних ресурсів, втрату біорізноманіття та ризики накопичення залишкових речовин у природних екосистемах, потребує більш ґрунтовного

аналізу. Так, поглиблення дослідження саме екологічних наслідків використання засобів захисту рослин дозволило б забезпечити комплексніше висвітлення проблематики та посилити обґрунтованість запропонованих рекомендацій щодо розвитку ринку засобів захисту рослин відповідно до принципів сталого розвитку й сучасних екологічних вимог.

2. На с. 45 здобувачем запропоновано рис. 1.6, який відображає етапи проведення державних випробувань пестицидів і агрохімікатів. Загалом він ілюструє послідовність польового та виробничого етапів, однак його зміст є дещо спрощеним і не повною мірою розкриває процедуру державної реєстрації засобів захисту рослин. Зокрема, поза увагою автора залишилися такі важливі складові, як лабораторні токсиколого-гігієнічні, екотоксикологічні та санітарно-епідеміологічні дослідження, оцінка ризиків для здоров'я людини й довкілля, а також завершальний етап державної експертизи та прийняття рішення щодо реєстрації препарату. Доцільним було б доповнити рисунок зазначеними елементами, відобразити взаємозв'язки між окремими стадіями та показати місце кожного етапу у загальній процедурі виведення препарату на ринок. Це зробило б схему більш інформативною, логічно завершеною та краще узгодженою з чинними нормативними вимогами щодо державних випробувань і реєстрації засобів захисту рослин.

3. На с. 104 автором представлено рис. 2.20 «Процес трансформації традиційної моделі у багатофакторну модель попиту на ЗЗР», який загалом вдало демонструє логіку переходу від традиційної до багатофакторної моделі попиту на засоби захисту рослин, проте має переважно концептуальний характер і недостатньо розкриває зміст окремих етапів трансформації. Зокрема, не конкретизовано, які саме фактори входять до агрокліматичної, техніко-технологічної та інноваційної груп, а також відсутнє пояснення критеріїв їх відбору, механізму верифікації та взаємозв'язків між окремими блоками моделі. Крім того, рисунок не відображає впливу зовнішнього середовища (державного регулювання, ринкової кон'юнктури, кліматичних змін, євроінтеграційних процесів), які безпосередньо визначають формування попиту на засоби захисту рослин. Унаслідок цього запропонована модель сприймається як лінійна схема трансформації, тоді як процес формування попиту має багатовекторний і динамічний характер. Доцільно було б трансформувати рисунок із послідовної схеми у концептуальну модель причинно-наслідкових зв'язків. Такий підхід зробив би рисунок більш аналітичним, краще підкреслив наукову новизну запропонованої моделі та наочно продемонстрував її практичну цінність.

4. На с. 176 здобувачем запропоновано шкалу інтерпретації розрахованого інтегрального індексу оцінки перспектив розвитку ринку засобів захисту рослин, яка є практично цінною для подальшого використання розробленої методики. Водночас у роботі недостатньо обґрунтовано принципи формування запропонованих інтервалів оцінювання (від 1 до 5) та критерії присвоєння їм відповідних якісних характеристик.

Більш детальне пояснення методики нормування показників, вибору граничних значень індексу та логіки переходу між окремими рівнями перспективності підвищило б наукову обґрунтованість запропонованої шкали, її відтворюваність та переконливість отриманих результатів.

Зазначені зауваження і побажання мають характер наукової дискусії, вказують перспективні орієнтири подальших наукових розвідок в межах теми та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження А. Р. Кірічека.

Загальний висновок. Дисертація Кірічека Антона Руслановича на тему: «Розвиток ринку засобів захисту рослин в Україні» є цілісним, самостійно виконаним дослідженням. Положення, висновки і практичні рекомендації, сформульовані в роботі, спираються на ґрунтовну теоретичну базу, характеризуються науковою новизною і мають вагомое теоретичне й прикладне значення. Структура роботи та її змістовне наповнення забезпечують повне виконання поставлених завдань і досягнення мети дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження повною мірою відображено в опублікованих статтях і тезах наукових доповідей.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості викладених у ній наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна, повнота викладу в опублікованих наукових працях, підтверджена практична значущість повністю відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Таким чином, дисертація на тему: «Розвиток ринку засобів захисту рослин в Україні» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Кірічек Антон Русланович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент професор кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Донецького національного університету імені Василя Стуса, доктор економічних наук, професор Валерія ЛИМАР